

Wysocka, Aneta

Kognitywiści w hołdzie Profesor Tabakowskiej

Etnolingwistyka 21, 271-273

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KOGNITYWIŚCI W HOŁDZIE PROFESOR
TABAKOWSKIEJ

Cognition in Language. Volume in Honour of Professor Elżbieta Tabakowska, red. Władysław Chłopicki, Andrzej Pawelec, Agnieszka Pokojska, Kraków: Tertium, 2007, 678 s. + 2 nlb.

Cognition in Language ma charakter książki pamiątkowej, dedykowanej profesor Elżbiecie Tabakowskiej. Pomysł opracowania tomu powstał wśród lingwistów pracujących w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, chcących w ten sposób podziękować za przeszło dwudziestoletnią opiekę naukową i współpracę. Na tę niemal siedmusetstronicową publikację składają się eseje i artykuły trzydziestu siedmiu naukowców z ośrodków europejskich i amerykańskich. Wszystkie teksty są w języku angielskim.

Redaktorzy, Władysław Chłopicki, Andrzej Pawelec i Agnieszka Pokojska, wyróżnili w tomie dwa główne działy: wstępny, najbardziej osobisty, oraz dział o charakterze stricte naukowym. Dział wstępny otwiera redaktorska przedmowa, informująca o okolicznościach towarzyszących przygotowaniu książki oraz o jej zawartości. Po niej następuje wykaz publikacji profesor Elżbiety Tabakowskiej i spis nazwisk wypromowanych przez nią magistrów i doktorów. W tym dziale znajduje się również esej Normana Daviesa (którego dzieło Elżbieta Tabakowska przełożyła na język polski), opisujący niezwykłą współpracę autora i tłumacza. Są tam także wspomnienia Cay Dollerup i Mary Snell-Hornby, prowadzących z profesorem Elżbietą Tabakowską wspólne badania nad przekładem oraz wypowiedź dawnej studentki, Katarzyny Jakubiak.

Na drugi dział składają się trzy ponumerowane części, mające charakter bloków tema-

tycznych. Artykuły zawarte w pierwszym z tych bloków, zatytułowanym *Language and Cognition*, dotyczą wzajemnych związków między strukturami językowymi i mową a konceptualizacją. Blok ów otwiera tekst Angeliki Athanasidou, która analizuje użycia słowa *absolutely*, zastanawiając się nad mechanizmem przekształcania się tego modyfikatora w wykładnik maksymalnej subiektywności. Autorka drugiego artykułu, Barbara Bacz, podaje w wątpliwość tezę sformułowaną przez Stephena M. Dickey' a o semantycznej roli aspektu w językach słowiańskich. Jej zdaniem, analiza użycia przedrostków *s-* / *z-* i *po-*, wyrażających aspekt dokonany, prowadzi do wniosku, że – jeśli chodzi o użycie prefiksów werbalnych – polszczyzna bliższa jest językowi czeskiemu, słowackiemu i serbskiemu niż rosyjskiemu, a zatem reprezentuje typ „zachodni”, nie zaś „wschodni”, jak twierdzi Dickey. Trzeci artykuł, napisany przez Elżbietę Górską, to studium angielskiego rzeczownika *part* i słów bliskich mu semantycznie. Jest to głos w dyskusji na temat konceptualnej relacji część – całość i roli, jaką w tej relacji odgrywa kategoria punktu widzenia (w rozumieniu Langackerowskim). W czwartym artykule Maria Jodłowiec pokazuje, w jaki sposób teoria relewancji Sperbera i Wilsona zdaje sprawę z funkcjonowania ludzkiego umysłu, a zwłaszcza z zachodzących w nim procesów związanych z rozumieniem komunikatów. Henryk Kardela, autor piątego artykułu, zastanawia się nad pożytkami płynącymi z zastosowania w analizie wypowiedzi w języku polskim (zwłaszcza tych zawierających zaimek zwrótny *się*) dwu perspektyw oglądu zdarzeń, proponowanych przez Ronalda W. Langackera: łańcucha energetycznego (*energetic chain*) i punktu zerowego (*zero construal standpoint*). W artykule szóstym Dorota Korwin-Piotrowska przedstawia kognitywne spojrzenie na koherencję tekstu. Siódmy artykuł, autorstwa Ronalda W. Lan-

gackera, dotyczy kategorii czasu teraźniejszego w angielskich zdaniach okolicznikowych (*adverbial clauses*). W kolejnym artykule, zatytułowanym *Metafora i nieświadome*, Andrzej Pawelec poddaje krytycznemu oglądowi „reformę terminologiczną”, którą przyniosła teoria metafory Lakoffa i Johnsona. W dziewiątym artykule Günter Radden przedstawia kognitywną analizę znaczenia podstawowych angielskich czasowników modalnych, wchodzących w interakcje z wykładnikiem negacji *not*. Aleksander Szvedek w artykule *Polisemia a metaforyzacja* podaje w wątpliwość istnienie dychotomii monosemia – polisemia, dowodząc, iż ujęcie problemu znaczenia w takich kategoriach nie uwzględnia wpływu kontekstu bądź uwzględnia go w sposób niedostateczny.

Druga część tomu *Cognition in Language* została poświęcona głównie dziełom literackim, w szczególności zaś problemom ich przekładu oraz interpretacji. Otwiera ją tekst Teresy Bałuk-Ulewiczowej *Niepowodzenie w komunikacji międzykulturowej – studium przypadku z XVI wieku*, który pokazuje, w jaki sposób język międzynarodowy (łacina), zamiast zbliżać do siebie ludzi, mógł utrudniać porozumienie.

Większość artykułów w części drugiej dotyczy jednak bezpośrednio translatoryki. Jednym z nich jest tekst Riitty Jääskeläinen, która stara się odpowiedzieć na pytanie, czym są „strategie translacji”. Inne artykuły zawierają rozważania nad przekładem konkretnych dzieł literackich, głównie tłumaczonych z języka polskiego bądź na język polski (wyjątek stanowi tekst Katarzyny Jakubiak o angielskich tłumaczeniach wierszy kubańskiego poety Nicolása Guilléna). Angielską wersją polskiego utworu literackiego zajmuje się m.in. Aleksander Gomola w artykule *Przekład jako inna konceptualizacja*. Autor rozważa tytułowy problem na przykładzie tłumaczenia *Wykładu V* Czesława Miłosza, dokonanego przez Roberta Hassa. Magda Heydel analizuje z kolei angielski przekład *Baladyny* Juliusza Słowackiego, dokonany przez Billa Johnstona. Tadeusz Sławek dzieli się refleksjami nad naturą translacji, towarzyszącymi mu podczas tłumaczenia na język angielski utworów Cypriana Kamila Norwida. Elżbieta Wójcik-Leese pisze zaś o swoich doświadcze-

niach z tłumaczeniem na angielski poezji Krystyny Miłobędzkiej. Teresa Bela poddaje natomiast analizie angielskie przekłady utworów Anny Świrszczyńskiej z tomu poetyckiego *Budowałam barykadę*, będącego zapisem jej przeżyć z powstania warszawskiego.

Dwa artykuły dotyczą przekładu dzieł literackich na język polski. W pierwszym z nich Ewa Data-Bukowska omawia, jakie typy różnic względem oryginału daje się zauważyć w polskich przekładach tekstów szwedzkich. W drugim Agnieszka Pokojska poddaje analizie polskie tłumaczenie *The Sea and the Mirror* W. H. Audena.

Temat związków literatury i malarstwa podejmują Ewa Chruściel, w rozważaniach nad utworem *My Life*, autorstwa Lyn Hejinian, oraz Agata Hołobut, zainteresowana problemem ikoniczności w wierszu E. E. Cummingsa pt. *Picasso*. Ikonicznością zajmuje się również Margaret H. Freeman, która – poddając analizie poemat Wallace’a Stevensa *Of Mere Being* – zastanawia się nad relacją między poezją a światem realnym oraz nad kategoriami naśladowania (mimesis), izomorfizmu i motywacji. Drugą część książki zamyka artykuł Christiny Ljungberg, prezentujący kognitywne ujęcia problemu interpretacji dzieł literackich.

Trzecią część tomu, zatytułowaną *Język a kultura*, rozpoczyna artykuł Jerzego Bartmińskiego *Wschód–zachód: o symetrii zmysłów i kulturowym zróżnicowaniu profili*. Dotyczy on oddziaływań dwu czynników, percepcyjnego i kulturowego, na semantykę słów *wschód* i *zachód*. Autor zastanawia się również nad tym, w jaki sposób typ dyskursu może oddziaływać na obraz wschodu i zachodu, a także zadaje pytanie o wpływ podmiotu na kształtowanie profilu pojęcia. Drugi w tej części tomu jest tekst Elżbiety Chrzanowskiej-Kluczewskiej, stanowiący głos w dyskusji nad ideą światów możliwych. W kolejnym artykule Hans-Jürgen Diller poddaje analizie pole leksykalno-semantyczne nazw emocji w języku angielskim. Halina Kurek zajmuje się z kolei kategoriami pojęciowymi większego obszaru językowo-kulturowego, zwracając uwagę na to, że ich trzon stanowią: antropocentryzm, racjonalność przystosowawcza, wiara

w magiczną moc słów oraz tradycyjny system wartości. W artykule *Poprawność fonetyczna: między tyranią a grzecznością* Janina i Krzysztof Ozgowie analizują, z perspektywy socjokulturowej, angielskie słowa mające dwa lub więcej wariantów wymowy. Mirja Saari przedstawia problem dwujęzyczności w Finlandii, skupiając się zwłaszcza na zmianie sytuacji językowej, jaka dokonana się w tym kraju w XIX wieku, kiedy to zamieszkująca Finlandię populacja szwedzka traciła status klasy uprzywilejowanej, a jej liczebność spadała. Tekst Pe-

tera Franklina dotyczy zaś narodowych stylów komunikowania się, uwidaczniających się w interakcjach między brytyjskimi i niemieckimi menedżerami. W ostatnim artykule Andrzej Kurtyka zastanawia się nad ewentualnymi korzyściami, jakie może przynieść tłumaczowi znajomość tzw. „technical writing”, czyli zespołu strategii pisania tekstów technicznych i naukowych. Tom zamykają noty biograficzne autorów.

Aneta Wysocka

MŁODZIEŻOWY OBRAZ ŚWIATA W ŚWIETLE KOMPUTEROWEJ ANALIZY MEDIÓW

Wojciech Kajtoch, *Językowe obrazy świata i człowieka w prasie młodzieżowej i alternatywnej*, t. 1–2, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008, t. 1, 343 s., t. 2, 484 s.

Dwutomowa rozprawa pt. *Językowe obrazy świata i człowieka w prasie młodzieżowej i alternatywnej* podsumowuje badania autora nad częścią dyskursu prasowego drugiej połowy lat 90.

Oba tomy podzielone są na dwie części. W skład pierwszej części tomu pierwszego wchodzi osiem rozdziałów. Dwa pierwsze wprowadzają w założenia metodologiczne, osadzając pracę na tle tradycji badawczej. Kolejne prezentują różnice między trzema uogólnionymi tekstowymi obrazami świata młodzieży i niektóre szczegółowe ich aspekty, m.in. różnice w przedstawianiu ogólnego obrazu ludzkiej psychiki (III), ciała (IV), fizjologii (V), wartości (VI, VII) i struktur społecznych (VIII). Część pierwszą kończy posłowie, spis wykresów, tabel, ry-

sunków i bibliografia. Drugą część pierwszego tomu stanowi *Słownik tematyczno-frekwencyjny słownictwa używanego w trzech typach polskich pism młodzieżowych*. Na tom drugi składają się: *Alfabetyczna lista wyrazów i wyrażeń, uwzględniająca ich frekwencję* oraz *Listy rangowe trzech korpusów tekstów prasy młodzieżowej*.

Wojciech Kajtoch na podstawie badań leksyki (750 000 słowoform) w trzech korpusach tekstów: (niesubkulturowych) wielkonakładowej prasie dla dziewcząt, muzycznych czasopiśmie dla młodzieży oraz w (subkulturowych) pismach dla fanów muzyki metalowej, stwierdza, że w różnym stopniu czasopisma te czerpią z polszczyzny ogólnej, tworząc odmienne obrazy świata, ściśle związane z ogólnym obrazem rzeczywistości kreowanym przez konkretny typ czasopisma. Oporając się na definicji językowego obrazu świata zaproponowanej przez Ryszarda Tokarskiego¹ i rozszerzając metodologię badań językowego obrazu świata (SAT) o badania korpusowe, porównuje nie tylko elementy systemowe, konwencjonalne, ale również indywidualne innowacje, charakterystyczne dla konkretnego pisma. Rekonstruuje podstawę specyficznego dla każdej grupy sposobu postrzegania świata („szkielet pojęciowy”), na której budo-

¹ Ryszard Tokarski, *Słownictwo jako interpretacja świata* [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 366. JOS to „zbiór prawidłowości zawartych w kategoryalnych związkach gramatycznych (fleksyjnych, słowotwórczych, składniowych) oraz semantycznych strukturach leksyki, pokazujących swoiste dla danego języka sposoby widzenia poszczególnych składników świata oraz ogólniejsze rozumienie organizacji świata, panujących w nim hierarchii, i akceptowanych przez społeczność językową wartości”.